

KATEDRA OBECNÉ LINGVISTIKY
Posudek na magisterskou diplomovou práci

Autor: Bc. Irena Kalupová

Studijní obor: obecná lingvistika a teorie komunikace

Název práce (česky/anglicky): Alternace konsonantů a řeč dětí předškolního věku /
Alternation of consonants and speech of preschool children

Vedoucí práce: Mgr. Marek Nagy, Ph.D.

Hodnocení písemné verze práce - návrh klasifikačního stupně:

Předložená diplomová práce Ireny Kalupové je přepracováním a doplněním původního, řadě kritických připomínek vystaveného diplomového textu a v současné podobě představuje zřejmé zlepšení. Diplomantka setrvala u tématu popisu akvizice gramatiky českého jazyka, konkrétně se i tentokrát věnovala problematice morfonologických alternací u životných/neživotných maskulin. Jedná se o téma v češtině jen okrajově tematizované, koncepčně náročné a mající nespornou relevanci (diplomantčina práce představuje analogické rozšíření i zúžení podobné studie Denisy Bordag *Factors determining the acquisition of animacy in Czech*, byla však navržena a formulována nezávisle, s jinými akcenty).

Cílem práce bylo ověřit, jak děti v předškolní věku (4-5 let) zpracovávají v češtině velmi hojné konsonantické alternace a vztáhnout tato zjištění k problematice reprezentace kategorie životnosti, jež s problematikou alternací na rovině gramatického popisu koreluje (ne/životnost části maskulin je signalizována v nominativu plurálu odlišným zakončením kmene, případně odlišnou koncovkou). Užitý design experimentálního výzkumu přitom poskytoval jen část možné explanace, jeho ambicí nebylo postihnout danou relaci alternace/životnost komplexně.

Autorka zvolila pro výzkum psycholingvistickou techniku tzv. wug testu, která se jeví vhodná pro studium akvizice produktivního užívání pravidel v jazyce (viz studii J. Berko v seznamu diplomové práce). Připravila experimentální sadu a při jejím sestavování se zaměřila na širší paletu konsonantů, jedním z plánovaných cílů bylo sledovat případné odlišnosti v proporcích výsledků mezi různými typy konsonantů.

Ireně Kalupové se podařilo shromáždit obdivuhodně velký vzorek dat (120 dětských respondentů znamenající velkou časovou náročnost). Zvládla logistickou stránku výzkumu a podařilo se jí získaná data zpracovat základními statistickými postupy nutnými pro vyhodnocení základní nulové hypotézy, která byla autorkou stanovena tak, že „vztah mezi ne/alternacemi a kategorií ne/životnosti je čistě náhodný. Děti budou tvořit tvary nominativu plurálu tak, že některé plurálové tvary budou alternované a některé nealternované. Ať už se bude jednat o maskulina animata nebo inanimata“ (s. 33). Tuto nulovou hypotézu následně potvrzuje, což naznačuje, že data o alternacích nemohou tvořit přesvědčivou podporu pro tezi, že by děti v tomto věku již dostatečně reprezentovaly kategorii životnosti.

Přes základní smysluplné nastavení výzkumného záměru se práce bohužel nevyhnula nemalému počtu problémů různé závažnosti a v různých vrstvách odborného textu. Připomenu jen vybrané závažnější ze dvou oblastí – z oblasti teoretických východisek a z oblasti konkrétní realizace výzkumu/tvorby odborného textu:

Teoretické zázemí

U daného typu práce by bylo jistě vhodné využít kvalitní interpretační zázemí, které by výzkum situovalo do již existujícího rámce, a diplomantka tak mohla využít nabízených zdůvodnění pro vysvětlení sledovaných a zjištěných jevů. To umožní např. Pokročit za obecná a dále nestrukturovaná zdůvodnění typu „děti preferují pravidelné tvary“. Na tomto stupni zpracování odborného tématu samozřejmě není přiměřené vyžadovat samostatné re/formulování teoretických východisek, naopak seznámení se s existujícími přístupy k akvizici gramatických kategorií poskytuje diplomantovi příležitost kvalitněji specifikovat a vymezovat výzkumné otázky a usouvztažňovat je s konkrétními poznatky a hypotézami již existujícími. Na toto ve své podstatě nápomocné ukotvení výzkumu diplomantka dle našeho názoru upřela méně pozornosti, než by bylo pro ni samotnou vhodné a přínosné. V textu namísto toho nacházíme velmi obecné a často zbytečně podrobné pasáže, jejichž vazba na výzkum je v daných formulacích více než volná a jako nástroj pro diplomantku nevyužitelná/nevyužitá. Interpretační část práce proto působí spíš nepřesvědčivě, a to nikoliv proto, že v ní absentují zásadní a absolutní tvrzení, ale proto, že je torzovitá a nekonkrétní, resp. „povšechná“. Přitom by se nabízelo zejména širší využití a srovnání se zjištěními i návrhy D. Bordag z výše uvedeného textu.

Konkrétní realizace

S výše uvedeným pak zřejmě přímo souvisí problémy v rovině konkrétní realizace. Asi nejviditelnějším jevem je absence uzuálních a relevantních údajů a vysvětlení, které zdůvodnění a vyhodnocení výzkumu vyžaduje. Z východisek by jistě bylo vhodné přesněji a přesvědčivěji zdůvodnit výběr sledovaných alternací a v závislosti na tom i tvorbu experimentální sady (délka slov, zvuková stavba, frekvence apod.), poměrné zastoupení pohlaví dětí v sledované skupině, frekvenční data o relevantních jazykových jevech (zakončení) a v neposlední řadě rovněž konkrétní formulaci hypotéz, které se jeví na jednu stranu možná strukturované až příliš (proč čekat, že děti se budou chovat přesně opačně než dospělí mluvčí a alternovat inanimata místo animat?), na druhou stranu nedostatečně (nealternace je příznaková jen u animat, je třeba jí věnovat tedy zvýšenou pozornost – autorka si je rozdílu vědoma, jen s ním vždy nezachází úplně zřetelně). Zpracovaná data by bylo vhodné prezentovat přehledněji, s větší mírou explanace, ne jen jako velmi podrobné (a nezřídka nevyužité) deskripce.

Závěrem lze konstatovat, že navzdory zmíněným výtkám považujeme práci Ireny Kalupové za užitečný příspěvek k tématu a domnívám se, že autorce se podařilo shromáždit zajímavé údaje, které zvládla vyhodnotit v souladu s nastaveným primárním cílem práce. Na základě daných zjištění i uvedených výtek hodnotím písemnou práci na pomezí stupňů **D-E**. Na této úrovni text splňuje požadavky na diplomovou práci a doporučuji jej k obhajobě.

Náměty pro obhajobu (formou otázek):

- Máte nějaké vysvětlení pro některé výsledky „opačného zpracování“, než by se dalo čekat? (např. proč u inanimat děti alternovaly nebo užívaly -ové?)
- Podporovala jste při elicitaci životnou variantu nějak jinak než jen vizuálně (např. popisem možných činností) + ověřovala jste znalost slov (v textu uvádíte, že děti samy obrázky u slov pojmenovávaly – znaly bezpečně všechna slova)?
- Tvrdíte: „Z mnou vykonaného výzkumu mohu také potvrdit, že obecně platí, že výsledky týkající se slov jsou lepší než výsledky týkající se pseudoslov. Avšak pokud jsem porovnávala výsledky jednotlivých slov s příslušnými pseudoslovy, tak výsledky slov s výsledky pseudoslov jsou někdy totožné a někdy jsou výsledky pseudoslov i lepší než výsledky slov. Výsledky u pseudoslov hrn, mrách a mrst jsou totožné s výsledky u slov trn, hrách a prst. Výsledky u pseudoslov melán, plit, prch a zar jsou lepší než výsledky u slov meloun, plot, vrch a dar“. Čím si to vysvětlujete?
- Tvrdíte: „Děti se při vytváření plurálových tvarů maskulin animat (pseudoslov) možná více soustředily na samotné pseudoslovo, než na to, zda je dané maskulinum animatum či inanimatum“. Prosím o rozvedení úvahy.

Další poznámky k práci, kritické připomínky: ---

Práce v mnoha ohledech stylově vybočuje z oblasti odborného textu charakteristického pro danou výzkumnou oblast. Mnoho informací je prezentováno opakovaně, nepřiměřeně (např. pasáž popisující práci s rodičovským dotazníkem nebo část popisující statistické zpracování dat) – v rozporu s územ daného oboru (viz místy spíše nepřehlednou formu prezentace naměřených údajů). V práci je nemálo ortografických nedostatků daných zřejmě časovým skluzem, který však byl zapříčiněn i závažnými externími okolnostmi, o kterých jsem byl náležitě informován a považuji je za pochopitelné a akceptovatelné). Rovněž je možné kriticky zmínit některé položky v seznamu literatury (web babetko.rodinka.sk ?) a podle našeho názoru nešťastný způsob citování a odkazování literatury (např. zásadní práci Denisy Bordag v seznamu literatury nenalezneme, je v něm uveden pouze sborník, ve kterém se autorčina práce nachází). Vzhledem k tomu, že výzkum se týkal i foneticko/fonologické roviny jazyka, bylo by jistě vhodné ujednotit způsob záznamu a jasněji v textu typograficky pracovat s fonetickou transkripcí.

Datum a podpis vedoucího práce: 11. 6. 2013

Hodnocení průběhu obhajoby (prezentace, odpovědi na otázky a připomínky z posudků, diskuse v plénu) - návrh klasifikačního stupně:

Výsledné hodnocení - klasifikační stupeň:

Datum a podpis vedoucího komise pro obhajoby BDP: